

ANTICKÁ MYTOLOGIE

řecké mýty

řecká mysteria

etruské mýty

římské mýty

- původní řecké náboženství nemělo **posvátné texty**
  - na rozdíl od judaismu (Starý zákon), křesťanství (Nový zákon) a islámu (Korán) tedy nešlo o náboženství zjevené, tudíž **nemělo posvátné knihy nauk** sepsaných svatopisci (posvátné „zákony“ měly jen některé chrámy, šlo o rituální předpisy v souvislosti s obětními obřady, zákazy, mysterii apod.)
  - nemělo ani **soubor náboženských dogmat** (dogmata si vytvářely jen uzavřené společnosti na způsob sekt, jako byli pythagorejci či orfikové, odvolávající se na autoritativní výroky svých mistrů/učitelů)
  - neměli **organizovanou církev** (ve smyslu hierarchického společenstva věřících), jen vlastní **bohy**, kterým obětovali pro svůj prospěch či k odvrácení pohromy – nejednalo se o státní církev, ale o **státní náboženství**

- jednotlivé městské státy (polis) měly vlastní **ochranitelská božstva** (božské patrony měst): např. v Athénách a Tróji to byla **Athéna**, v Delfách a Korintu **Apollon**, v Thébách **Dionýsos**, v Olympii a Dionu **Zeus**, ve Spartě a Efesu **Artemis**, na Rhodu **Hélios**, v Argu **Héra**, v Isthmii **Poseidon** atd.
- antická mytologie čerpala některé prvky z **jiných starověkých kultur** (ač to někteří badatelé odmítají, viz kulturní darwinismus), např.:
  - v oblasti **Mezopotámie** nacházíme mýty o **Ištaře** sestupující každoročně do podsvětí vysvobodit svého milence **Dumuziho** (řecký ekvivalent: **Persefony**)
  - v **Egyptě** je **Usir** bohem věčného života a znovuzrození, (řecký ekvivalent: **Dionýsos**, včetně divadelního předvádění událostí ze života boha)

Indoevropané na Peloponésu:

- kolem roku **2.000 př.n.l.** začaly na **Peloponéský poloostrov** přicházet první **indoevropské kmeny**
  - měly společné náboženské kořeny i prajazyk
  - původní zde žijící obyvatelé (dobyvatelé z Malé Asie) už uměli zpracovávat **bronz**
- v té době (neolit) už existovala **krétská civilizace** se střediskem moci v **Knóssu** (původ asi ve Fénicii)
  - v krétském náboženství měla dominantní postavení **ženská božstva** – nebeská i podsvětní
  - dochovalo se z jejich kultury několik **sošek** nahých či poodhalených **bohyní / kněžek s hady** – patrně měly spojitost s plodností, úrodou či válkou (oproti steatopygním neolitickým bohyním **nemají zveličené sexuální znaky**, byť jejich vyobrazení nechybí)

- tento kult bohyň byl spjat s **hadem a lunou** (had svléká kůži, luna přibývá a ubývá), šlo asi o symboly **smrti a znovuzrození** (resp. koloběhu věčného života)
- kromě Kréty byly podobné sošky nalezeny i na Kykladských ostrovech (Egejské moře) a z pozdější mykénské doby i na řecké pevnině
- Řekové od Krétanů převzali mnohá božstva, která dnes považujeme za ryze řecká:
- pozdější vládce řeckých bohů Zeus
  - na Krétě se dokonce narodil
- vládce moří Poseidon
  - jeho jméno znamená „*manžel bohyně země*“ a jeho kult byl na Krétě podstatný vzhledem k tehdejší krétské nadvládě nad Egejským mořem (kult se podle všeho dostal na Krétu přes Anatónii a Kypr)

- jeho posvátná zvířata: **býk, kůň, delfín**
- původně byl spojen více se **zemí** než s **mořem**, byl tedy **bohem země** (manžel bohyně země), spjatý se zemětřesením (i Homér ho uvádí jako „Zemětřase“)
- nejvyšší krétská bohyně se jmenovala **Paní**
  - uctívána jako **vládkyně labyrintu a zvířat** (labyrint bylo patrně **spletité sklepení** pod palácem v Knóssu, kde se odehrávaly určité rituály)
  - snad také souvisela s vládou nad zemí
  - byla její obdobou pozdější bohyně země a plodnosti **Demeter** uctívána v Eleuzíně?
  - nebo dokonce **Athéna** coby ochranné božstvo sídelního paláce a města? (i Athéna měla původně **atribut hada**, dokonce na Krétě existovala osada původním jménem **Athána**, později zvaná Athéna)

- **mužská božstva** bývala zobrazována v podobě **býka** coby symbolu síly a plodnosti: uctívání **býčího kultu**
  - mladí muži se stávali dospělými po absolvování iniciačního akrobatického **tance s býkem** [viz následující mozaika]
  - symbolika **býčích rohů: dvojbřitá sekera** (palác v Knóssu), **měsíční srpek**
- pozdější řecká božstva přejatá z Kréty:
  - Héra, Ares (bůh války), Hermes (ochránce stád, posíl, pocestných), Artemis (bohyně lovu a přírody), Dionýsos (mělo se za to, že je thráckého původu, doložen už z Kréty)
- **krétsko-mykénská kultura** byla zničena kolem roku **1200 př.n.l.** (velká trojská válka)
  - poté následovala tzv. „**temná staletí**“
  - **původní mýty** však **nezanikly**, oproti znalosti tehdejšího písma byly uchovány verbální tradicí

iniciační tanec s býkem

býčí hlavy z Kréty (býčí kult)

symbol býčích rohů
dvojbrítá sekera

býčí motivy (krétský hrob:
prsten a zdobený kámen,
cca 1500 př.n.l., nález 2015)

Mýtus o Minotaurovi:

- v krétském Knóssu vládl mocný král Minos – jeden ze 3 synů Dia a smrtelné pozemšťanky Europy
  - ostatně foinickou princeznu Europu unesl Zeus proměněný ve **zlatého býka** z foinického města **Sidónu**
  - aby Minos dokázal, že mu bohové splní každé přání, požádal svého strýce Poseidona, aby mu z moře poslal **bílého posvátného býka**, přičemž mu ho slíbil **obětovat**
  - měl to v úmyslu, jenže býk byl tak **nádherný**, že ho Minos ukryl do stáda královských býků, z nichž Poseidonovi obětoval obyčejného bílého býka
  - Poseidon to poznal a krutě se mu **pomstil**: seslal na Pasifae lásku k posvátnému býkovi
  - Pasifae sdílela s býkem lože, z jejich spojení se narodila obluda s lidským tělem a býčí hlavou: Minotauros

Pásifae s malým Minotaurem

- Minos zrovna vedl **válku s Athénami** jako pomstu za vraždu svého syna **Androgea**, kterého zabil athénský král **Aigeus** kvůli tomu, že Androgeus zvítězil v athénských sportovních hrách na úkor místních závodníků
- vsuvka:
  - **Aigeus** byl 4. athénský král
    - 1. králem Athén byl jejich zakladatel **Kekrops** (narodil se ze země bez rodičů, byl napůl člověk [lidské tělo] a napůl plaz [nohy srostlé v hadí ocas], po založení města zvaného **Kekropie** propuklo mezi **Athénou** a **Poseidonem** spor o to, který bůh bude patronem města – zvítězila Athéna, která městu darovala olivovou ratolest, podle ní pak bylo město pojmenováno)
    - 2. králem Athén byl **Erichthonios** (syn Hefaista a Gaiy), kterého se po narození ujala bohyně **Athéna** a vychovávali ho na Akropoli (athénský vyšehrad) její dva posvátní hadi (později zvaní „erichtoniovští“) a posléze kněžky Athénina kultu
    - 3. králem byů Erichthoniův syn **Pandion**, otec Aigea

- jeho otec Pandion mu nepovolil putovat **Peloponéským poloostrovem**, proto se na Peloponés vydal bez jeho svolení
- ve městě **Troizéně** (zasvěceném Poseidonovi) ho pozval na hostinu troizénský král, který za příštího athénské krále chtěl provdat svou dceru **Aithru**
- Aigeus s ní strávil noc, ráno se však rozhodl odejít – netušil, že se Aithra téže noci oddala v troizénské zátocce **Poseidonovi**
- Aigeus schoval blízko Troizény dvě athénské královské insignie pro případ, že by z jejich společné noci vzešel jeho potomek – jednalo se o **sandály a meč athénských králů**, které zavalil balvanem, jenž je schopen odvalit jen dědic athénské trůnu
- ze společné noci se narodil **Theseus** (některé mýty uvádějí, že jeho otcem byl **Poseidon**, protože **Aigeus** už byl pro své stáří neplodný – jiné verze uvádějí, že jeho otcem byl Aigeus)
- když Theseus dosáhl 15 let, balvan odvalil a odešel do Athén, rozhodl se prokázat otcí svou udatnost tím, že **porazí Minotaura** a zbaví tím Athény nepříjemné povinnosti...

- krétský král Minos po vítězném návratu z athénské války zjistil, že jeho manželka **porodila Minotaura**, proto ji nechal zašít do kravské kůže a **předhodit rozzuřenému posvátnému bílému býkovi**, jenž ji rozsápal
- pověřil stavitele **Daidala** výstavbou **Labyrintu**, z nějž nebude schopen nikdo uniknout, do něj pak nechal **Minotaura zavřít**
- po vítězství nad Athénami stanovil válečnou kořist v podobě **7 jinochů** a **7 panen**, které budou Athény posílat každý **9. rok** (podle některých verzí **každoročně**), a ty obludě předhazoval
- **Theseus** (spolu s **Heraklem** největší hrdina řecké mytologie) se rozhodl **Minotaura zabít**

Minotauros a Labyrinthos
na krétských mincích

- Theseus odplul na Krétu jako 1 z obětí Minotaurovi
- než byla skupina panen a jinochů v královském městě Knóssu zavřena do **Labyrtintu**, kráčela v **průvodu ulicemi**, kde **Thesea** spatřila Minoova dcera **Ariadna** a zamilovala se do něj
- na **Daidalovu radu** dala Theseovi **klubko** s tím, že stačí konec nitě uvázat u vchodu a cestou ji odvíjet, aby v temných chodbách nezabloudil
- Theseus Ariadně slíbil, že nestvůru zabije a pak **Ariadnu odveze** do Athén a **ožení se s ní**
- v Labyrintu zastihl Minotaura ve spánku, pěstmi ho omráčil a **zabil** (podle některých verzí tak učinil kouzelným mečem, který mu předtím dala i s klubkem Ariadna)
- cestu z Labyrintu skutečně našel a hned poté s Ariadnou a zachráněnými druhy vysekal do krétských lodí díry, aby je nemohli Kréťané pronásledovat, a na své lodi **odpluli**

Théséus zabíjí Minotaura (Louvre)

Théséus a Minotauros (detail)

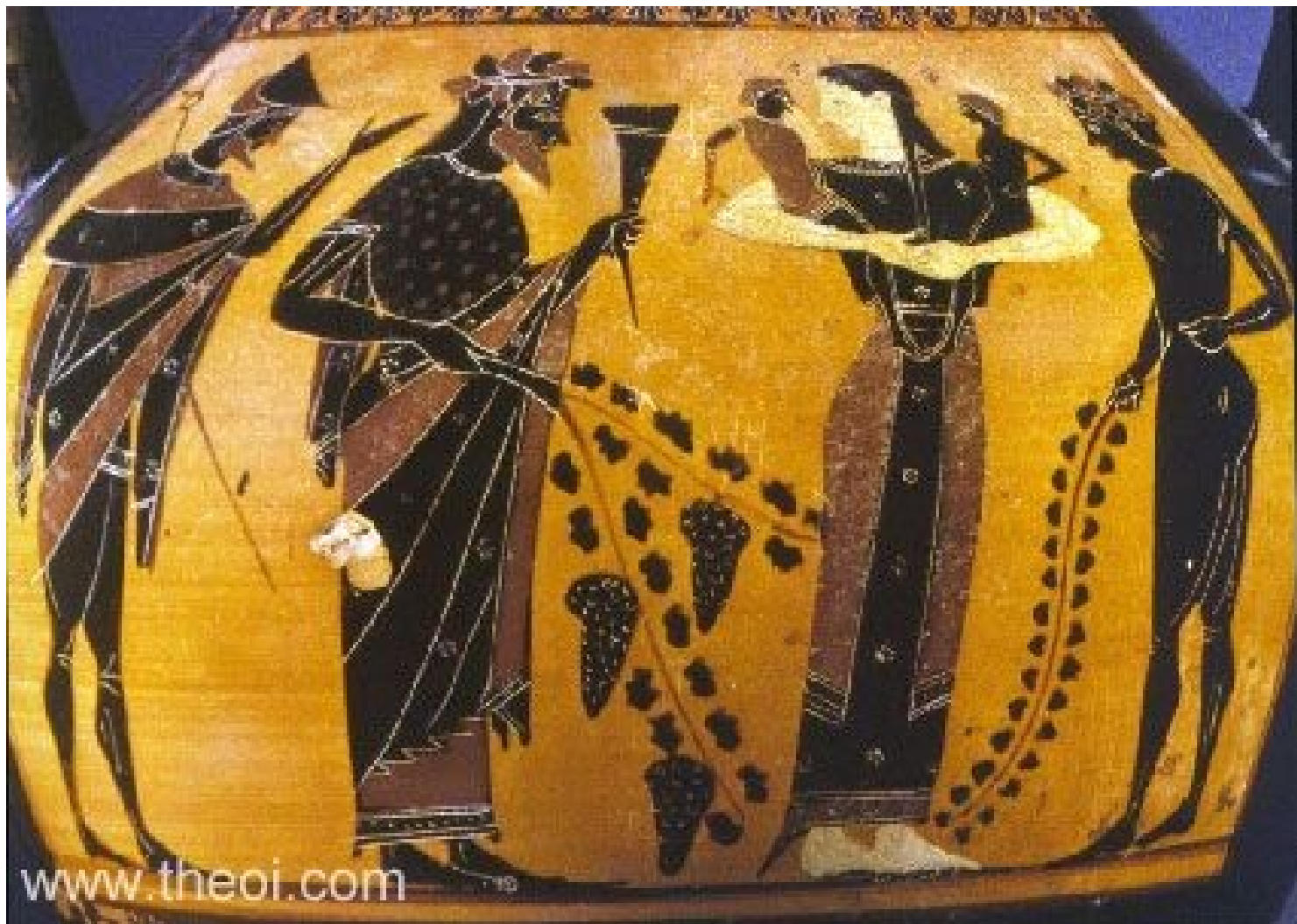
Théseus a jeho hrdinské činy

Théseus a Minotauros (detail z předchozího výjevu)

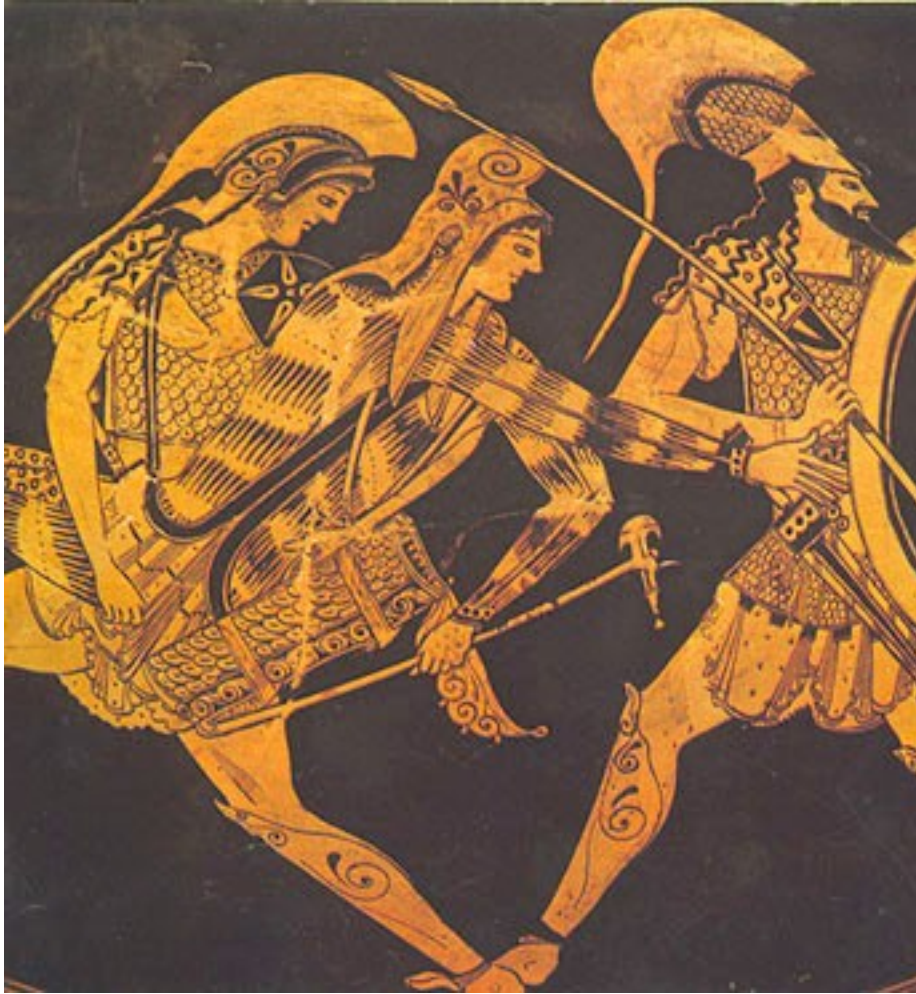
- cestou zpátky se zastavili na **ostrově Naxu** (zde uctívali Dionýsův kult), kde **přenocovali** a hned ráno **odpluli bez Ariadny**, kterou tam nechali... ta po probuzení spatřila na obzoru už jen mizející loď s Théseem a ostatními
- mytologické verze tohoto opuštění jsou dvě:
  - 1) **Théseus** na Ariadnu ve spěchu **zapomněl**
  - 2) **Adrianě** ve snu bůh **Dionýsos** přikázal, aby na ostrově zůstala, že se s ní chce **oženit**, což se následně skutečně stalo
- když Théseova loď **připlouvala k Athénám**, měla **černé plachty** – Théseus totiž ve spěchu při nalodění zapomněl vyměnit plachty za bílé, jak se s otcem domluvil (znamení jeho vítězství/prohry při souboji s Minotaurem)
- když **Aigeus** spatřil černé plachty, v domnění, že je syn mrtev, **skočil do moře**, jež se od té doby nazývá **Egejské**

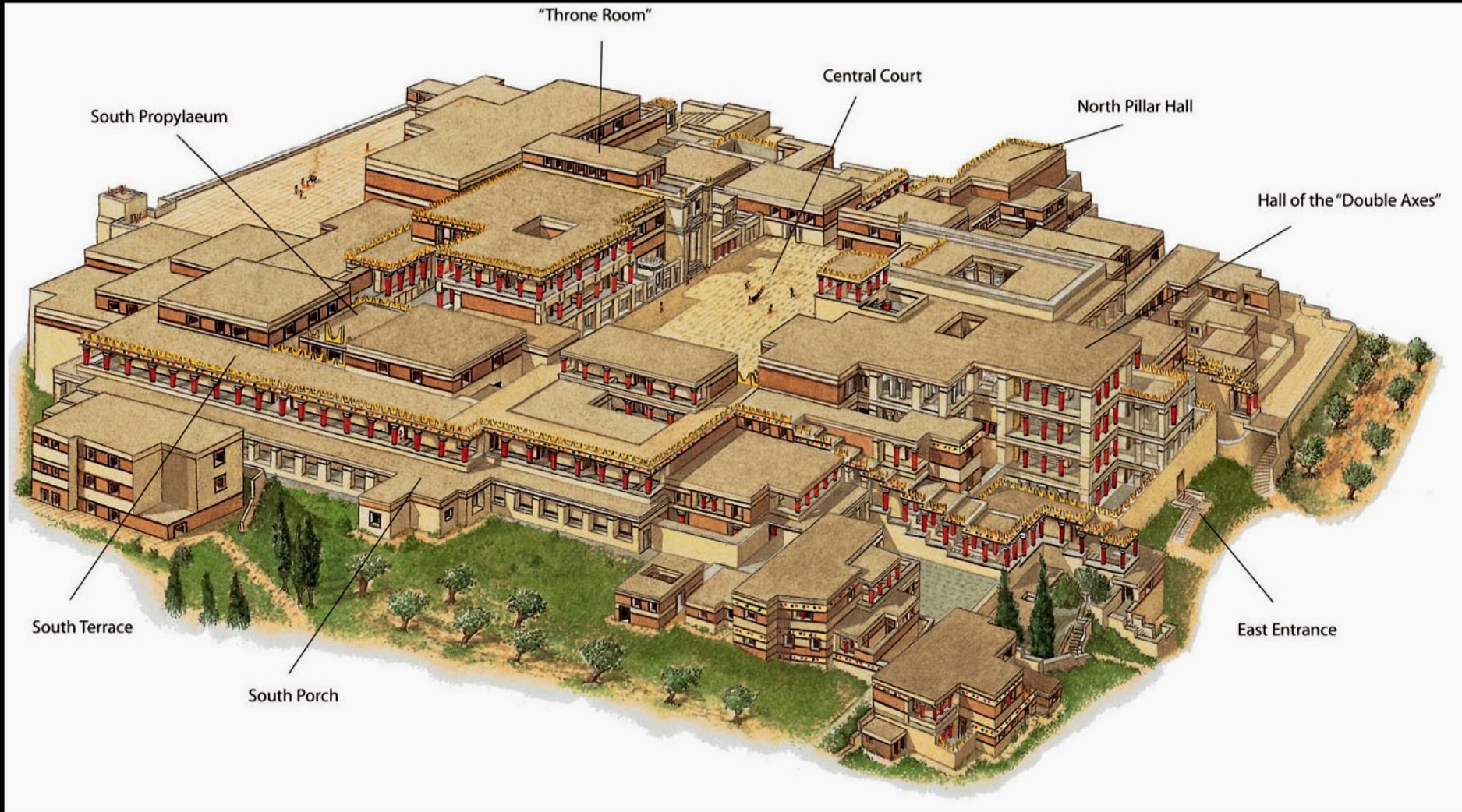

Dionýsos a Ariadne s potomky

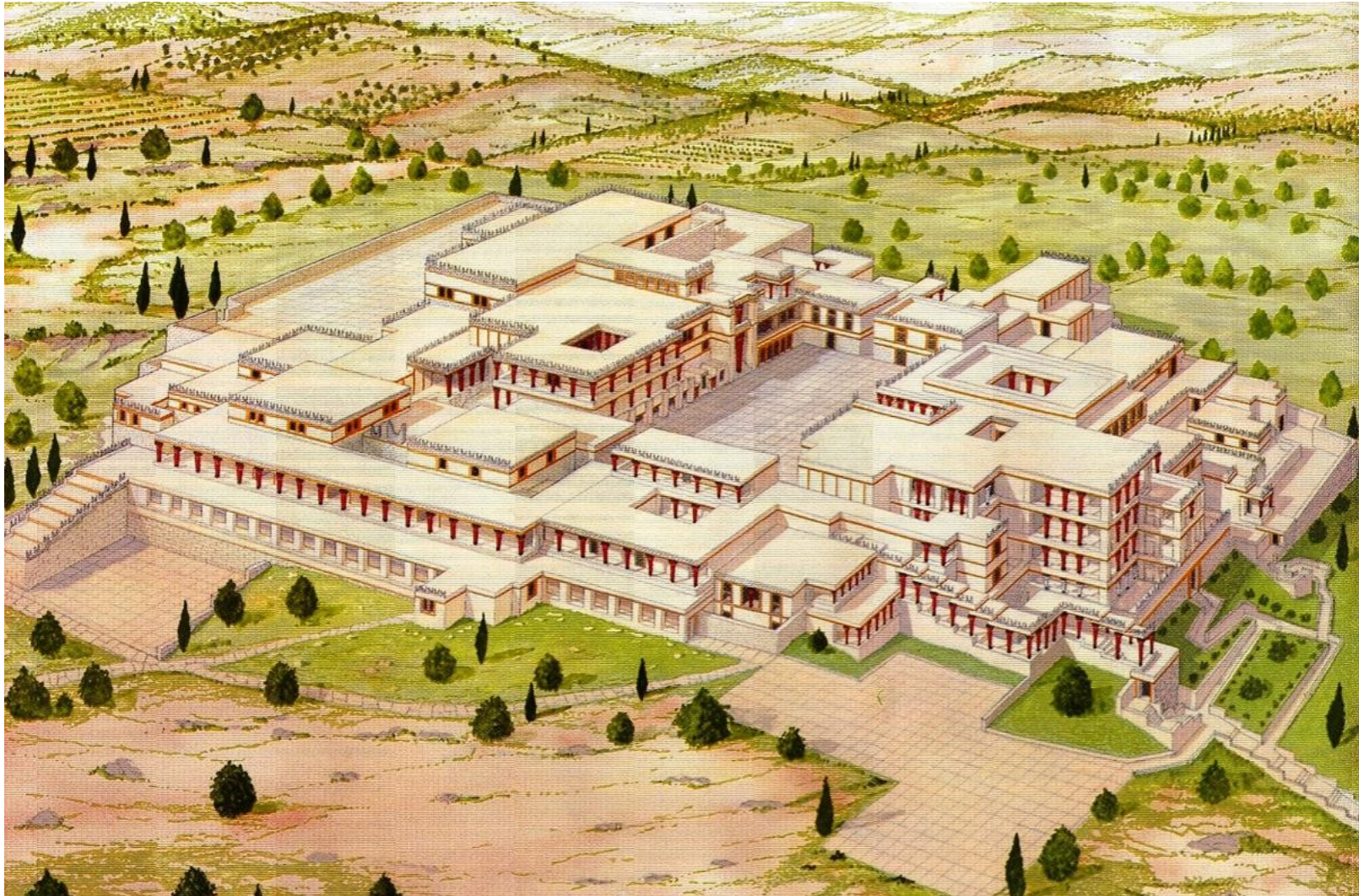
- Théseus se stal **athénským králem**, později se oženil a jeho **ženou** se stala mladší Minoova dcera **Faidra** (zamilovala se následně do jeho syna **Hippolyta**, když byl Théseus v **Tartaru**, aby unesl **Persefonu**, což se mu nezdařilo, zachránil ho odtamtud až hrdina **Héraklés**)
- vládl moudře, ale stále toužil po **hrdinských činech**, proto se vydával do světa – už dřív s **lásonem** plul na lodi Argo do **Kolchidy** pro zlaté rouno (podle některých zdrojů mýtus s Minotaurem předcházel mýtu s Argonauty – starý král **Aigeus** žil s **Medeou**, která prchla do Athén z Korintu, a měli spolu mladého syna **Méda**), s **Héraklem** pak táhl do války proti **Amazonkám** a domů se vrátil s jejich vůdkyní **Antiopou**, kterou si vzal za manželku atd.
- krétská civilizace byla **zničena** kolem roku **1.400 př.n.l.** (ještě před oběma trojskými válkami)
  - snad série zemětřesení, následně občanská či jiná válka?

Antiope (vlevo), jedna z Amazonek (vpravo)

Knóssos: minojský palác

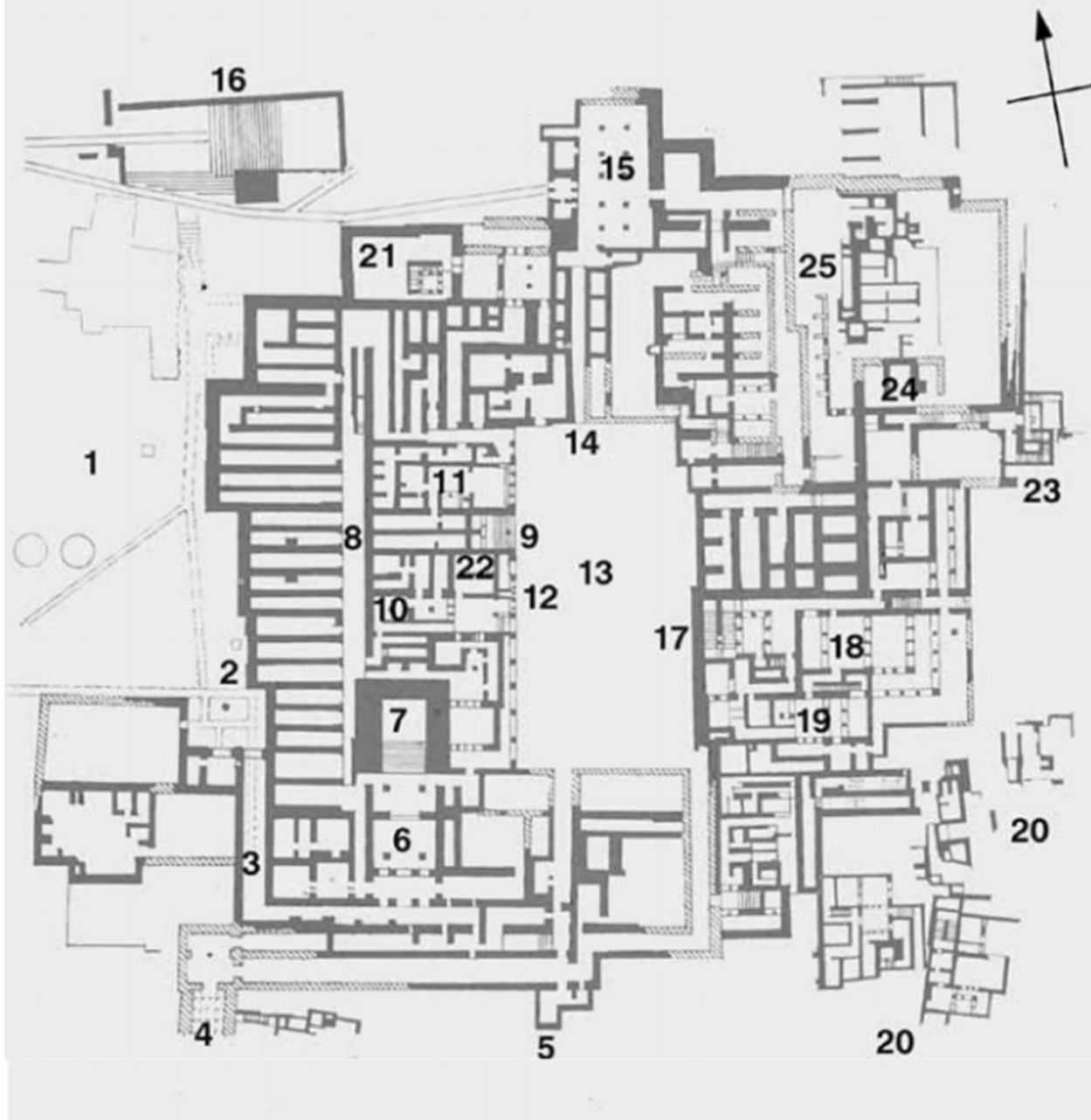

Knósos: další hypotetická podoba paláce

Knósos: ruiny paláce

1. Δυτική Αυλή West Court
2. Δυτικό Πρόπυλο West Porch
3. Διάδρομος της Πομπής Corridor of the Procession
4. Βαθμιδωτή Στοά Stepped Portico
5. Νότια Είσοδος South Entrance
6. Νότιο Πρόπυλο South Propylon
7. Μεγάλη Σκάλα Grand Staircase
8. Διάδρομος των Αποθηκών Long Corridor
9. Σκάλα Stepped Porch
10. Υπόστυλες Κρύπτες Pillar Crypts
11. Αίθουσα του Θρόνου Throne Room
12. Τριμερές Ιερό Tripartite Shrine
13. Κεντρική Αυλή Central Court
14. Διάδρομος Βόρειας Εισόδου North Entrance Passage
15. «Τελωνείο» "Customs House"
16. «Θέατρο» "Theatral Area"
17. Μεγάλο Κλιμακοστάσιο Grand Staircase
18. Αίθουσα Διπλών Πελέκεων Hall of the Double Axes
19. Μέγαρο της Βασίλισσας Queen's Hall
20. Ιδιωτικά σπίτια Private houses
21. Βόρεια Δεξαμενή Καθαρμών North Lustral Basin
22. Ιερά Θησαυροφυλάκια Sacred Repositories
23. Ανατολικός Προμαχώνας East Bastion
24. Αποθήκες Γιγαντιαίων Πίθων Magazines of the Giant Pithoi
25. Παλαιοανακτορικές αποθήκες Protopalatial magazines

pylos palace (16 – divadelní areál)

Duchovní symbolika býka:

- býk byl v Indii uctíván jako posvátné zvíře:
  - mytologický býk **Nandi** je jízdním zvířetem boha **Šivy** a představoval **ego** (tedy vše pozemské a hmotné, tvořené přeludem zvaným mája)
  - symbolika ega souvisí s plochým kruhovým kamenným oltářem (umístěným před sochou býka), na nějž se pokládají obětiny; to vše představuje **ego**, které musí být **obětováno**, aby si jedinec mohl uvědomit své vnitřní **božství** a po odevzdání se bohu s ním splynul v nekonečnou bytost

- jeskyně **Býčí skála** v Moravském krasu byla místem pradávného **býčího kultu** už v dobách **paleolitu**
  - o zdejším býčím kultu svědčí kromě starých místních pověstí a názvu jeskyně také **soška býka**, kterou tam archeologové roku 1869 našli (název jeskyně pochází z mnohem starších dob, než kdy zde byla nalezena soška býka, nejstarší písemný záznam o ní pochází z roku 1663)

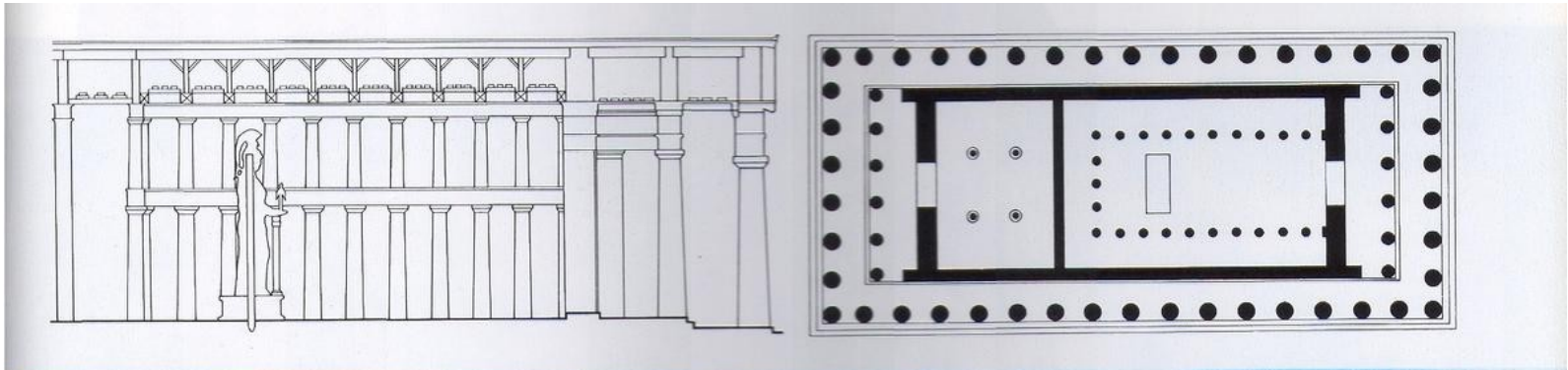

Tvůrci většiny nám známých řeckých mýtů:

- kolem roku **2.000 př.n.l.** se na Peloponésém poloostrově usídlili **Achájové**
  - především v okolí Mykén, Arga a Pylu
  - mluvili **řecky** a vytvořili civilizaci, jejíž vrcholné období spadalo do let **1.400–1.200 př.n.l.**
- kolem roku **1.220 př.n.l.** se na Peloponésu usídlil další indoevropský kmen: **Dórové**
  - uměli zpracovávat **železo**, jejich společnost měla válečnický ráz
  - dosavadní uctívání **ženských božstev** bylo nahrazeno uctíváním **mužských božstev** v čele s nebeským **Diem** a **Apollónem**

- **Achájové s Dóry** byli tvůrci většiny **mýtů**, které z řeckého starověku známe
  - včetně mytických okruhů souvisejících s **trojskou válkou**
  - v tomto smyslu se obvykle mluví o **mykénském náboženství** (střediskem Achájů byly Mykény)
- tyto kmeny byly podle řecké mytologie potomky **prvních lidí** – **Deukaliona** a **Pyrrhy**
  - přežili potopu, proto se Řekové někdy nazývali „synové Deukalionovi“
- když řeckou pevninu ovládly tyto kmeny a zavedli **patriarchální společnost**, začala se uctívat **mužská božstva** spjatá s **kultem slunce**
  - **Zeus** (nebe), **Apollón** (světlo), **Hélios** (slunce) – tito stáli v protikladu ke chmurnému **světu podsvětí**

- **Athény** se staly kulturním a duchovním **střediskem** Řecka až za vlády **Perikla** (459–432 př.n.l.)
  - v Athénách tehdy žili dramatici **Aischylos** (†456 na Sicílii), **Sofokles** a **Euripides**, sochař **Feidias** (mj. autor Diovy nadživotní sochy v chrámu), historik **Herodotos** aj.
  - Perikles dal také opravit **Akropoli s Athéniným chrámem** (tzv. Parthenón zasvěcený Athéně Parthenos, tj. Athéně Panenské), neboť stavby na Akropoli utrpěly značné škody za **perských válek** (490–479 př.n.l.), po nichž vzrostla moc vítězných Athén, a také dal k Akropoli přistavět vstupní bránu **Propylaje**

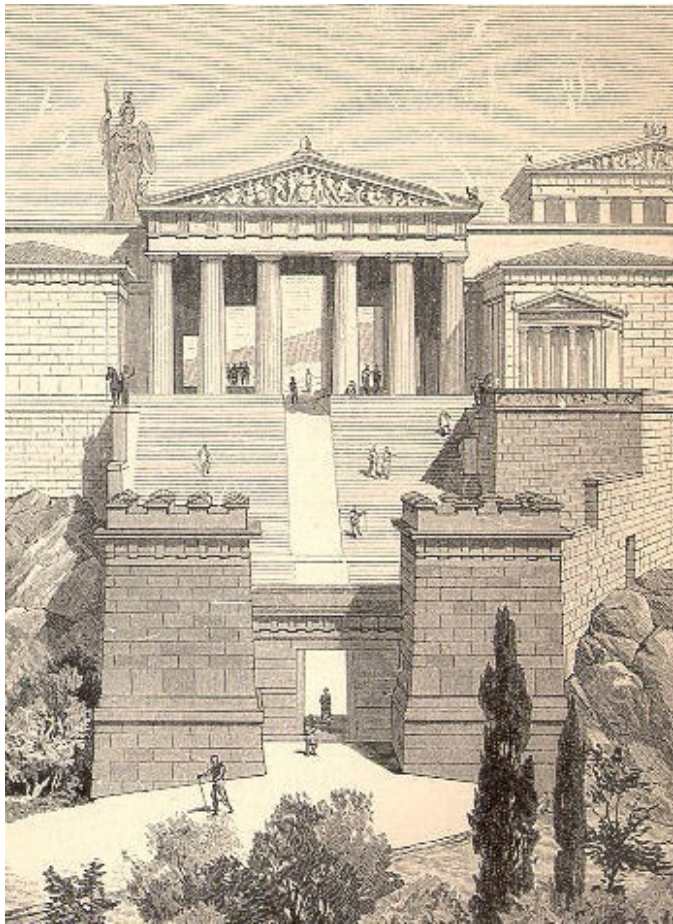
Akropolis: Parthenon (Athénin chrám)

Akropolis: celkový pohled

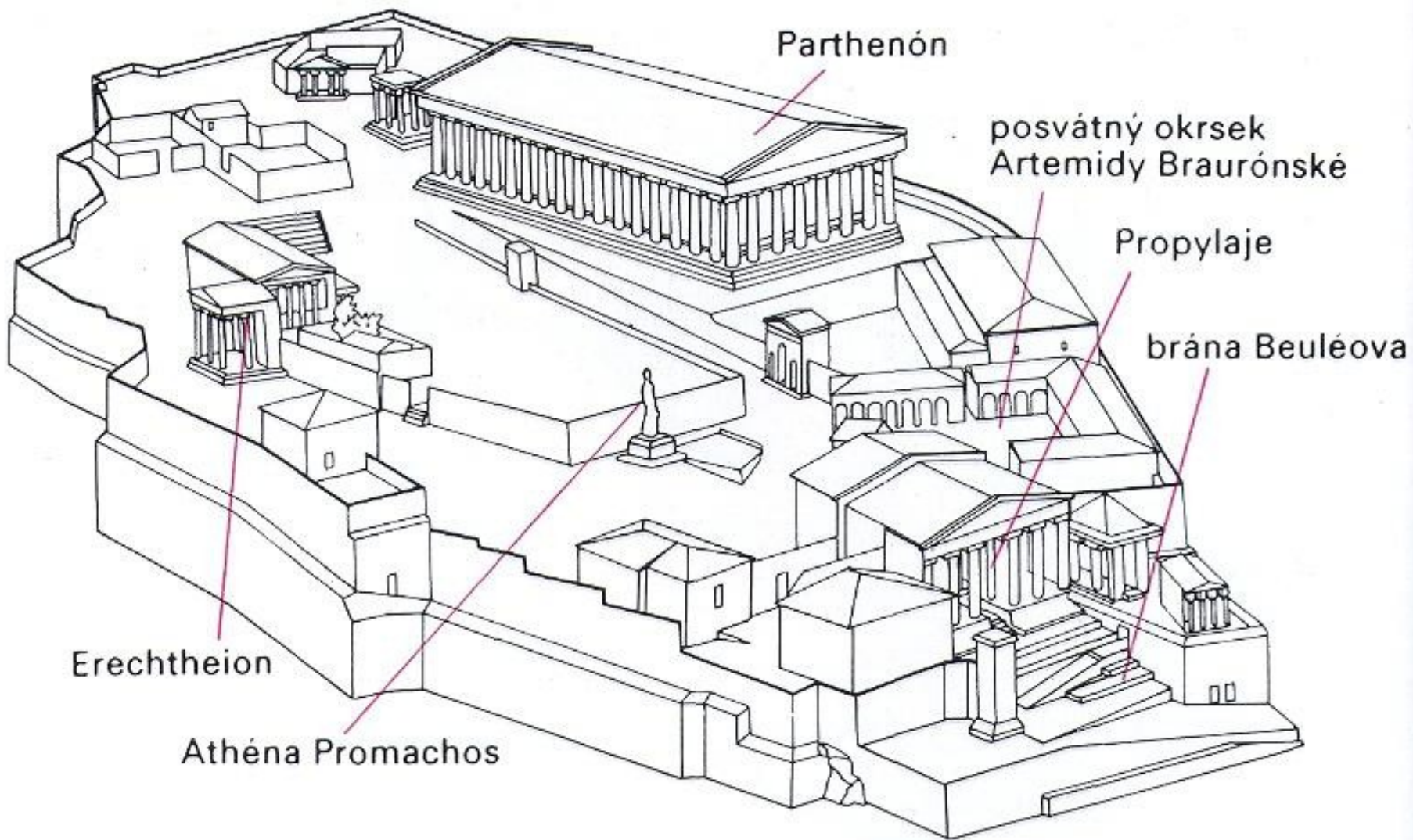

Akropolis: výtvarná rekonstrukce – doba Periklovy vlády

Akropole: Propylaje (dobový nákres a dnešní stav)

Parthenón

posvátný okrsek
Artemidy Braurónské

Propylaje

brána Beuléova

Erechtheion

Athéna Promachos

hlavní kulty řeckých bohů (hvězda: svatyně, šestiúhelník: věštírna, kruh: panhelénský chrám, M: mystéria)